

HZ. İSÂ

Ahmed Avnî Konuk

Hazırlayan
Emine KARA

2021

Önsöz

Risâle, Ahmed Avnî Konuk tarafından Hz. İsa ve Hz. Meryem hakkında ki tartışmalı konulara açıklık getirilmek amacıyla yazılmıştır. Atatürk Kitaplığında (OE_Yz_0085) demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Sayfa sayısı otuz beş (35) olup kayıtlı bulunduğu defterin 101nci sayfasından başlamaktadır.

Risâle Hz. İsa ve Hz. Meryem hakkındadır. Hz. Meryem'in hamileliğinden Hz. İsa'nın gaybubetine kadar olan sürede geçen olaylara ışık tutmaktadır.

Eserde herhangi bir sadeleştirme yapılmamış ve benzer kelime kullanımına gidilmemiş olup aslına uygun olarak transkript edilmiştir.

Dikkatimizden kaçan ve hatamızdan kaynaklanan, yanlış okunmuş kelimeler, kullanılması gereken harf yerine benzer harf kullanımı vb. hatalara rastlanılabilir. Bu yanlışlıklar, tesadüf edildikçe düzeltilecektir.

ahmedavnikonuk.com

Bismillâhirrahmânirrahîm

El-hamdülillâhi Rabbü'l-âlemîn ve's-salâtü ve's-selâmü alâ Seyyidînâ Muhammedü'n-nebîyyü'l-ümmiyi ve alâ âlihî ve ashâbihi ecmaîn.

Îsâ (aleyhi's-selâm)'ın velâdet ve vefâtı hakkında öteden beri birtakım efkâr ve itikâdât-ı mütehâlife mevcûd olup, her tâife kendi zehâb ve zannını te'yîd için birtakım delîller irâd eder. Ve bi'n-netîce yine muhâlefet devam edip durur. Bu muhâlefeti esâsından kal' etmek ümniyyesiyle, tevfikât-ı ilâhiyyeden bi'l-istiâne akl-ı selim ve fehm-i sahîh ashabına hitâben bu hususda bir rîsâle yazmayı münâsib gördüm. Cenâb-ı Hakk, fikr-i sahîh ve kavî-i sedîd ihsân buyursun.

Ma'lûm olsun ki Îsâ (a.s.) hakkındaki âyât-ı Kur'âniyye'nin maânî-i münîfesine bir nebzecek olsun vukûf için, vücûdun merâtibini ve her mertebenin ahkâmını bilmek lâzımdır. Eğer bunlar bilinmezse ahkâm-ı merâtib yekdiğerine karıştırılmak ve birinin hükmü diğeriye kıyas edilmek suretiyle ukûl hayrette kalır. Ve bu hayret cehilden mütevellid olduğı için hayret-i mezmûme olur. İşte bu gibi hayretler ki, ukûl ve efkârı vâdi-i dalâlete sürükler. Vücûdun merâtib ve ahkâmı hakkındaki tafsîlâtın i'tâsına bu risâlenin hacmi müsâid değildir. Ehl-i hakikat buna **"hazarât-ı hamse"** dahi derler. Matbû ve gayr-ı matbû birçok âsârda izâh edilmiştir. Bu risâle kârîin-i kirâm tarafından bunların bilindiğı farzıyla yazıldı. [101]

MUKADDİME

İçinde bulunduğumuz hazret-i şehâdet vücûdun cemî'-i merâtibini câmi' bir hazret olup, ancak bir zâhirin mazharıdır. Bu mertebede zâhir olan bir şey, havâss-i hamse ile mahsûsdur. Bu mertebenin fevkinde olan mertebe-i misâl ki ona **"hayâl-i mutlak"** dahi derler, havâss-i hamsenin kâffesiyle mahsûs değildir. Ve hayâl iki kısımdır; biri munfasıl, diğeri muttasıldır.

Hayâl-i Muttasıl: İnsanın vücûdundaki hayâldir. Rü'yâda görülen suver-i hayâliyye gibi. Zîrâ bir kimsenin gördüğü rü'yâyı, yanındaki göremez, onun hayâli başka, bunun ki başkadır.

Hayâl-i Munfasıl: Âyinede mücellâ olan şeylerde olan sûret gibi ki bu hayâl hazret-i şehâdette kuvve-i bâsıra ile mahsûs olmakla berâber kuvve-i lâmise ile mahsûs değildir. Zîrâ âyinedeki sûreti el ile tutmak kâbil değildir. Ve ra'înin vücûdundan ayrı olduğı için herkes görebilir.

Şerîatta melâike-i kirâm ta'bîr olunan ervâh, zât-ı uluhiyyetin kuvâsından ibâret olup, sıfat-ı kudretin mezâhiridirler. Ve bunlar mertebe-i hayâlde ra'înin hâl ve şânına göre sûver-i muhtelifle ile temessül edebilirler. Zîrâ kuvânın iktizâ-yı zâtîleri budur. Zât-ı uluhiyyetin kuvâ-yı külliyesi dörttür ki bunlar da Cebrâîl, Mîkâîl, İsrâîl, Azrâîl (a.s.)'dır. Cenâb-ı Cibrîl, ism-i Hâdî hazretinden âlem-i sûrete inzâl-i maâniye me'mûrdur. Ve bu hâssıyyeti ile cemî'-i avâlimi muhîttir. Onun vücûh-ı te'sîrâtı kendisinin birer kanadıdır. Şu hâlde onun lâ-yuad ve lâ-yuhşa kanatları vardır. Ve âlem-i gaybden ferd-i mühtedîye nâzil olan maânî onun vücûh-ı te'sîrâtından bir vech ile vâki' olur.

Melâike-i kirâm âlem-i hayâlde mütemessilen zâhir oldukları vakit, ra'î ile muhâtaba ederler. Ve hayâl ile mükâleme vâki' olduğuna rü'yâ bir şahid-i belîğdir. Her bir ferd-i insânînin [102] vücûdu, cemî'-i merâtib-i vücûdu câmi oldukları hâlde nâkısıyyetleri ve âlem-i şehâdetin ahkâmında istiğrâkları hasebiyle her bir mertebenin ahkâmı kendilerinden zâhir olamaz. Onlar hâlen kendi nefislerinden ve kendi şerâfet ve kerâmetinden gâfil olduklarından, yalnız zevk-i şuhûdî ile bildikleri bu kesîf olan mertebe-i şehâdetten başka bir mertebenin ahkâmını bilmezler. Fakat insân-ı kâmil cemî'-i merâtibi zevk-i şuhûdî ile bildiğı ve her bir mertebeyi

câmi' olduğu için kendisi bu âlem-i kesâfette iken her istediği mertebeye dâhil ve o mertebenin ahkâmıyla âmil olabilir. Cenâb-ı Meryem (r.a.) hakkında (s.a.v.) Efendimiz (كَمَلٌ مِنَ الرِّجَالِ كَثِيرٌ) (و. لم يكمل من النساء الا مريم بنت عمران و خديجة بنت خويلد و فاطمه بنت محمد و آسية امراة فرعون). Ya'nî: "Erkeklerden birçokları kemâle erdi ve kadınlardan ancak Ümrân'ın kızı Meryem ve Huveylid'in kızı Hatice ve Muhammed (s.a.v.)'in kızı Fâtıma ve Fir'avn'ın zevcesi Âsiye kemâle vâsıl oldu" (r.a.) hadîs-i şerîfiyle kemâle işâret buyurmuş olduklarından, onun ricâle mahsûs olan kemâlât ile muttasıf olduğuna şüphe yoktur. Binâenaleyh Cenâb-ı Meryem, merâtib-i vücûdun hiçbirinden ihticâb etmiyecek bir isti'dâdı hâiz idi. Bu mukâddime ma'lûm olduktan sonra maksada şürû edelim. [103]

FASIL-I

H. Meryem'in Sûret-i Hamli

Hakk Teâlâ hazretleri sûre-i İmrân'da buyururlar ki: إِذْ قَالَتِ الْمَلَكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ (Âl-i İmrân, 3:45-46) Ya'nî "Vaktaki melâike dedi ki: Yâ Meryem, muhakkak Allah Teâlâ seni kendisinden sâdır olan bir kelime ile tebşîr eder ki dünyâda ve âhirette vecîh ve mukarreblerden olduğu hâlde onun ismi İsâ b. Meryem'dir ve nâsa beşikte ve kehl hâlinde söyler ve sâlihlerdendir."

Yine Hz. Meryem'den naklen Hak Teâlâ buyurur: قَالَتْ رَبِّ أَتَى بِكَ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ (Âl-i İmrân, 3:47) Ya'nî "Hz. Meryem dedi: Yâ Rab bana beşer temas etmediği hâlde benim oğlum nasıl olur?" (Âl-i İmrân, 3:47) Ya'nî Allah Teâlâ Meryem'in bâtınından hitâb edip buyurdu ki: "Allah Teâlâ bir emri kaza ettikde, böylece dilediği şeyi yaratır. İmdi o şeye "Ol!" der, olur." Bu âyet-i kerîmede İsâ (a.s.)'ın zuhûru kabl'el-haml Hz. Meryem'e tebşîr buyrulduğu ve Hz. Meryem'in istiğrâbı üzerine Hak Teâlâ Hazretleri tarafından "Ki cemî'-i eşyanın ve Hz. Meryem'in hüviyyetidir." Bî-harf ve savt onun bâtınına hitâb buyrulup, ilm-i Hak'ta sâbit olan şeyin lisân-ı isti'dâd ile zuhûru taleb etmesi üzerine, o şey'in zuhûruna Hakk'ın irâdesi taalluk ettikte ona "Kün!" "Ol!" emriyle hitâb edip, o şeyin merâtib-i vücûdda zâhir olacağı beyân buyrulmuştur. Bu mesele sırr-ı kadere taalluk eder. Hz. Meryem'in insân-ı kâmil olduğu hâlde (Âl-i İmrân, 3:47) kavliyle istiğrâbı, kudret-i ilâhiyyeden şüpheyi mutazammın olmayıp, İbrâhîm (a.s.)'ın: رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى (Bakara, 2:260) [104] Ya'nî "Yâ Rabb, sen ölüyü nasıl diriltiğini bana göster!" Ve Hz. Üzeyr'in أَلَيْسَ هَٰذَا اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا (Bakara, 2:259) Ya'nî "Allah Teâlâ onları öldükten sonra nasıl diriltir!" ve Zekeriya (a.s.)'ın: أَلَيْسَ لِي غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا (Meryem, 19:8) Ya'nî "Zevcem kısır olduğu hâlde benim oğlum nasıl olur?" kavillerinin nazîri ve mukadderin zevk-i müşâhede ile zuhûrunu taleb etmektir. Zîrâ avâmm-ı mü'minin imân ile iktifâ ederlerse de kâmiller muâyene taleb ederler. Nitekim Hz. Mevlânâ (r.a.) Mesnevî-i Şerîf'lerinde buyururlar:

مرکه محراب نمازش گشت عین ** سوی ایمان رفتنش می دان تو شین

Tercüme: "Her kimin mihrâb-ı namazı ayn oldu ise, onun imân tarafına gitmesini şîn bil!"

İmdi sırr-ı kader budur ki a'yân-ı sabiteden her bir aynın vücûdda zaten ve sıfaten ve fiilen kâbiliyyet-i asliyesinin ve isti'dad-ı zâtisinin husûsiyeti mikdarınca zuhûru keyfiyetinden ibârettir. Sırr-ı kaderin sırrı dahi budur ki a'yân-ı sâbite zât-ı ulûhiyetten gayri olarak hâricde zâhir olan umûrdan değildirler; belki Hakk Teâlâ hazretlerinin niseb ve şuûnât-ı zâtiyyesinin sûretleridir. Hakk Teâlâ'nın niseb ve şuûnât-ı zâtiyyesi ise ezelen ve ebeden tağayyür ve tebeddûlden mukaddes ve münezehtir. Binâenâleyh a'yân-ı sâbite dahi mümteni'ü't-tağayyüddürler. A'yân-ı sâbite esmâ-i ilâhiyye-i bî-nihâyeden her birinin birer sûret-i ilmiyyelerinden ibâret olup, onlar bî-hasebi isti'dâdâtihim vücûd-ı hârici talebindedir. Hz. Meryem'in mazhar olduğu isim ve onun zıllı olan ayn-ı sâbitesi bu tarz-ı hamli iktizâ ettiği gibi Îsâ (a.s.) dahi ism-i bâtının mazharı olduğundan vücûd-ı hâricide zuhûr ve bürûzu ve ondan tağayyübü bu ismin ahkâmı dâiresinde vâki' olmak icâb etmiştir. [105] Ve böyle olmak onun ayn-ı sâbitisinin iktizâ-yı zâtiyyesidir. Melâike tarafından müjdelenen veledin âtide zevc-i sâlih ile kendisinin tezevvücü sebebiyle hâsıl olmayacağını اِسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ (Âl-i İmrân, 3:45) kavlinden anladı. Zîrâ veled, pederine izâfe olunmak icâb ettiği hâlde vâlidisine izâfe edildi. Onun için Hz. Meryem وَلَمْ يَمَسَّسْنِي بَشَرٌ (Âl-i İmrân, 3:47) kavlini kâil oldu. Ve Hakk'ın a'yân-ı sâbitenin kâbiliyyet ve isti'dâdât-ı zâtiyyelerinde “şey”e murâd-ı ilâhiyyesinin taalluku kat'î olduğunu ve onun vücûd-ı hâricide adem-i zuhûru mümkün olmadığını beyân buyurmasına karşı Cenâb-ı Meryem zuhûr-ı meşîyyete müterakkıb oldu. Hüküm-i külli-i icmâlden ibâret olan kazâ-yı ilâhinin vakt-i tafsîl ve zuhûru geldi ki bu, kaderden ibârettir. Ve Hakk Teâlâ buna اِنَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ (Hicr, 15:21) âyet-i kerîmesinde işâret buyurur. Ve kaderin mahall-i zuhûru ancak âlem-i süflî olan hazret-i şehâdettir. İşte bu kazânın vakt-i tafsîli geldikte, Sûre-i Meryem'de vâki' فَارْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا (Meryem, 19:17) Ya'nî; “ Biz ona rûhumuzu gönderdik, ona beşer-i seviyy olarak mütemessil oldu.” âyet-i kerîmesinde beyân buyrulduğu üzere âlem-i sûret olan âlem-i kevne inzâl-i maâniye me'mur olan Hazret-i Cibrîl vücuh-i te'sîrâtından bir vech ile ma'nâ-yı İsevî'yi hâmilan Hz. Meryem'e zâhir oldu ki, bu da onun beşer-i seviyy olarak ona temessülünden ibârettir.

İmdi, Rûhu'l-Emin; ırmakta gusl etmek üzere üryân olan Hz. Meryem'e güzel bir delikanlı sûretinde zâhir olduğu vakit, mukaddemâ vâki' olan tebşîr-i melâikeyi ve hitâb-ı ilâhiyi tezekkür edemeyip munkabız oldu. Zîrâ mertebe-i beşerîyyet o dakikada bunları tezekküre bir hicâb oldu. Çünkü Cenâb-ı Meryem cesed-i unsurî sahibi bir delikanlının kendisine tecavüz kasdıyla gediğini tahayyül etti ve bir mahall-i mahfîde [106] üryân olan bir genç kadının, o hâlini gören bir delikanlının bilâ-pervâ o kadına teveccühü âlem-i tabîatta mahall-i şâibedir.

Binâenâleyh bir veliyye-i afife olan Hz. Meryem, nikâh-ı şer'î olmaksızın vâki' olacak mukarretenin aklen ve şer'ân câiz olmayan umûrdan olduğunu bildiği cihetle Allah Teâlâ'nın kendisini bu delikanlının elinden kurtarması için kuvâ-yı zâhire ve bâtinesini cem' ederek Allah Teâlâ'ya sığındı ve اِنِّيْ اَعُوْذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ (Meryem, 19:8) Ya'nî “ Ben senden Rahmân'a sığınırım” dedi. Havf-ı zinâ hasebiyle Hz. Meryem'de hâsıl olan inkıbâzın def'i için Hz. Cibrîl ona اِنَّمَا اَنَا رَسُوْلُ رَبِّكَ لِاَهْبَ لَكَ غُلَامًا زَكِيًّا (Meryem, 19:19) Ya'nî “ Ben ancak Rabb'inin resûlüyüm, sana ednâs-ı tabîiyyeden pâk ve tâhir bir erkek evlâd bahş etmek için geldim.” deyince kabzı basta mübeddel ve sadrı müşerih oldu ve evvelce kendisine tebşîr olunan “Mesih Îsâ İbn

Meryem'in" zuhûru ve ma'nânın âlem-i sûrette tahakkuku ânı geldiğini anladı ve beşer sûretinde zâhir olan şahsın melek olduğunu bildi.

İşte Cenâb-ı Meryem'in bu inbisât ve inşirâhı esnâsında Hz. Cibrîl mütemessil ona nefh edip ma'nâ-yı İsevî'yi ilkâ eyledi. Eğer havf ve inkıbâz zamânında nefh ede idi, İsâ (a.s.) öyle şen'û'l-hilkâ bir vasf ile çıkardı ki hiçbir kimse sûretinin çirkinliğinden dolayı onunla sohbet ve müvânesete takat getirmeyip, kendisinden kaçardı. Hz. Şeyh-i Ekber (r.a.), bu hakîkati böylece *Fusûsu'l-Hikem*'de *Fass-ı İsevî*'de beyân buyurur. *Fütûhât-ı Mekkiyye*'nin 188'inci bâbında da şöyle buyururlar. " İnde'l-cimâ' kadın bir sûrete nazar ettikde veyâhut inde'l-vikâ' ve'l-inzâl [107] erkek bir sûreti tahayyül eyledikte, çocuk tahayyül olunan sûretin hulku üzerine olur. Bunun için hükemâ, inde'l-cimâ' erkek ile kadın o sûrete nazar etmek üzere emâkinde ekâbir-i hükemâdan fuzalânın sûretlerini tasvir ile emr ederler. Zîrâ hayâlde muntabı' olan şey tabîatta te'sîr eder. İmdi o sûret olan bu kuvve-i hayâliyye mâ'dan tekevvün eden veledde zâhir olur. Ve bu, ilm-i tabîatta bir sırr-ı acîbdır."

İmdi Cenâb-ı Meryem'in hamli ba'zı kimselerin zâhib oldukları gibi beşer-i seviyy sûretinde olan Hz. Cebrail'in ona şekl-i ma'hud üzere vâki' olan mukâreneti sûretiyle değildir. Bu zehâb sırf ma'rifet-i ilâhiyyede noksandan münbaisdir. Zîrâ Hakk Teâlâ Meryem hakkında *أَخَصَّنَتْ فَرْجَهَا فَتَفَحُّنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا* (Enbiyâ, 21:91) buyurur.

İmdi Hz. Meryem'e hâl-i inbisâtında vâki' olan nefh üzerinde onda şehvet sâri ve ihtilâma müşâbih bir hâl içinde inzâl vâki' oldu. Âyet-i kerîmede *أَخَصَّنَتْ فَرْجَهَا* (Enbiyâ, 21:91)'dan sonra, *فَتَفَحُّنَا فِيهَا* (Enbiyâ, 21:91) buyrulması nefhin ferci tarafına vâki' olduğunu tefhîm eder. Maahâzâ bunda da ihtilâf olup ba'zı müfessirin gömleğinin yakasından içine doğru üfürüldüğünü beyân ederler. Velâkin gusl edeceği bir anda bir kadının üzerinde gömlek bulunamayacağı derkâr olduğundan, karine-i hâl bu zehâbı nefy eder. Ve bu hâlde de nefhin cânib-i ferce vâki' olduğu anlaşılır. İşte Cenâb-ı Meryem bu nefh üzerine vâki' olan inzâl ile sûret-i İsevî'yeyi hâmil oldu. Böyle olunca cism-i İsâ, Meryem tarafına nazaran mâ'-i muhakkaktan ve Cibrîl tarafına nazaran onun nefhinin rutûbetinde mündemic olan mâ'-i mütevehhemden mahlûk oldu. Çünkü Hz. Meryem'in hîn-i inzâlinde vücûdundan fercine seyelân eden su, onun [108] vücûd-ı unsurîyesi hasebiyle cârî olan bir mâ'-i muhakkak idi. Zîrâ âlem-i kesîf-i şehâdetin mâfevki olan merâtibdeki sûver, bu âleme nüzûl etmedikçe tahakkuk-ı kâmil vâki' olmaz. Hz. Cibrîl ise beşer sûretinde mütemessil olan rûh olduğundan bu âlem-i kesâfette tahakkuk etmiş bir sûret değil idi. Belki onun sûreti âlem-i hayâlde mütemessil bir sûret-i mütevehhem idi. Ve o sûrete müteallık olan ahvâl ve şuûnâtın kâffesi mütevehhem bulunduğundan, onun nefhinin rutûbetinde mündemic su rûknünden bulunan şey dahi mütevehhem idi. Ya'nî Hz. Cibrîl sûret-i mütemessilesinden nefesini harice çıkarmak sûretiyle "hoh" dedi. Cism-i hayvânide olan bu gibi nefhde su rûknünden olan ba'zı mevâdd mevcûddurlar. Zîrâ nefesi hayvânî râtıbdır. Ve nefeste o rûknünden olan mevâdd-ı asliyye müvellidü'l-mâ' ile müvellidü'l-humûzadır.

İmdi beşer sûretinde mütemessil olan Cenâb-ı Cibrîl'in ihrâc ettiği bu nefesin rutûbetinde de ba'zı mevâdd mevcûd idi. O mevâdd, Cenâb-ı Meryem'in vücûduna sâri olup, onda şehvet tahrîk etti. Fakat Hz. Cibrîl'in sûret-i beşeriyyesi gibi nefhi ve bu nefhin rutûbeti ve onda mündemic rûkn-i mâ'dan müvellidü'l-mâ' ile müvellidü'l-humûza dahi mütevehhem idi. İşte bu sebeple İsâ, mâ'-i muhakkak ile mâ'-i mütevehhemden tekevvün etti. Bu nev'-i insânide tekvin ve halk-ı ilâhî, ancak hükm-i mu'tad üzere beşer sûretinde vâki' olmak için İsâ

(a.s.), vâlidesi beşer sûretinde olduğu ve Hz. Cibrîl beşer sûretinde temessül etmiş bulunduğu cihetle rûhullah olduğu hâlde, beşer sûretinde musavver olarak meydân-ı zuhûra geldi.

Hz. Şeyh-i Ekber (r.a.) Fass-ı İsevî'nin ibtidâsında şöyle buyururlar: [109]

عن ماء مريم او عن نفخ جبرين تكون الروح في ذات مطهرة لاجل ذلك قد طالت اقامته روح من الله لا غيره فلذا حتى يصح له من ربه نسب اليه الله طهره جسما و نزهه	في صورة البشر الموجود من طين من الطبيعة تدعوها بسجين فيها فزاد على الف بتعيين احيى الموات وانشى الطير من طين به يؤثر في العالى و في الدون روحا وصيره مثلا بتكوين
--	---

Tercüme: “*Rûh, ya mâ‘-i Meryem’den veya Cibrîl’in nefhinden, tıynden mevcûd olan beşer sûretinde siccin tesmiye ettiğin tabîattan, zât-ı mutahharada tekevün etti. Bu ecilden onda ikâmeti uzadı; taayyün ile binden ziyâde oldu. Allah’tan rûhtur; onun gayri değil. Bunun için emvâtı ihyâ eyledi ve çamurdan inşâ etti; tâ ki onun için Rabb’inden niseb sahîh ola. Onunla âlîde ve dûnda te’sîr eyliye. Allah Teâlâ onu cismen tathîr ve rûhen tenzîh eyledi ve tekvîn sebebiyle onu misl kıldı.*” Bu ebyât-ı şerîfenin şerhi uzundur. Tafsîlini isteyenler *Fusûsu’l-Hikem*’de *Fass-ı İsevî* şerhlerine müracaat buyursunlar.

İmdi Cenâb-ı Cibrîl, resûl-i kirâma vahy-i ilâhî nakl ettiği gibi, Kelimetullah olan Cenâb-ı İsâ’yı da, nefhi ile öylece Hz. Meryem’e nakl eyledi. Nitekim âyet-i kerîmede Hakk Teâlâ (Nisâ, 4:171) Ya’nî; “Meryeme ilkâ eylediği O’nun kelimesidir ve O’nun cânibinden bir rûhdur.” buyurdu. [110] Hz. Cibrîl’in bu nakli Resûl (a.s.)’ın kelâmullâhı ümmetine nakl etmesine benzer. Zîrâ Hz. Cibrîl ma’nâyı sûrete inzâl eden resûldür ve Resûl (a.s.) dahi kezâlik ma’nâyı hurûf ve zurûf kisvesiyle nakl eder. Nitekim ma’nâdan ibâret olan bâlâdaki kavli hurûf ve zurûf kisvesine giydirip bizlere nakl etti. Ve her bir kelime delâlet eylediği ma’nânın o sûretle taayyününden başka bir şey değildir.

Ma’nâ; o sûretin rûhudur. Şu hâlde cism-i İsâ bu âlemde zâhir olan Allah Teâlâ’nın kelimelerinden bir kelimedir. Ve onun delâlet ettiği ma’nâ ; rûh-i İsevî’dir ki o da onun Rabb-i hassı olan ism-i Bâtın’dır. Gerçi İsâ (a.s.) insân-ı kâmil olmak hasebiyle Allah ism-i câmi’inin mazharı ise de bu ism-i câmi’in tahtında bulunan kâffe-i esmânın ahkâmı onda i’tidâl üzere zâhir değildir. Nitekim âtide izâh edileceği üzere sûret-i tevellüdü ve Yahudiler tarafından vâki’ olan sû-i kasd üzerine tağayyübü i’tidâlden baîddir. Ve kâffe-i esmâ-i ilâhiyyenin i’tidal üzere zuhûru, ancak hâtem-i enbiyâ (s.a.v.) Efendimiz’e mahsûsdur.

FASIL-II

İsâ (a.s.)’ın Sûret-i Vilâdeti

Kur’ân-ı Kerîm’de Sûre-i Meryem’de buyrulur: فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا (Meryem, 19:22) Ya’nî; “Meryem, nefh-i Cibrîl’den hâmile oldu. O haml sebebiyle bir mekân-ı baîde gidip uzlet etti.” Cenâb-ı Meryem’in müddet-i hamlinde ve vaz’ında müfessirler ihtilâf ederler. Ba’zıları haml ve vilâdet bir anda [111] vâki’ oldu. Ve ba’zıları da nisvân-ı sâirenin haml ve vaz’ı gibi âdet-i câriye üzere vâki’ oldu derler. Fakat âyet-i kerîmeden müstefâd olan sûret-i vilâdetin saat-i vâhidede olmadığı anlaşılr. Zîrâ Cenâb-ı Meryem’in hamlden sonra aksâ-yı Ümrân’dan baîd olan bir mekâna gitmesi az çok bir vakte muhtâcdır. Meğer ki Taht-ı Belkıs’ın huzûr-i Süleymân (a.s.)’da buna dair bir remiz ve işâret yoktur. Bilâkis baîd olan mekâna gittiği zikr

olunduktan sonra فَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ (Meryem, 19:23) buyrulması, bâde'l-haml sâir nisvân gibi âdet-i câriye üzerine doğurduğuna delildir. Zîrâ doğurucağı vakit bir kadının ağrısı tutmak âdet-i câriyedendir. Nitekim haml anında âdet-i câriye üzerine vücûdundan şehvet hissetmiş idi.

İmdi o veliyye-i afife bu ibtilâ-yı ilâhi üzerine ta'n-ı cühhâlden havfen ve istihyâen zâhirde pek garîb kalmış ve refâkat-ı seniyyelerinde bir ebe bile bulunamamış idi. Ve şiddet-i hüznlerinden, “Ne olaydı bu hâlin vukûundan evvel ölüp, yok olaydım ve nâmım ve şânım unutulmuş bir hâlde olaydım!” buyurdu. Onların bu kavli kazâ-yı ilâhiyye i'tiraz değildir. Belki (S.a.v.) Efendimizin cihet-i velâyetleriyle buyurdıkları (يا ليش لم يخلق محمداً رب محمد) kabîlinden olup, âlem-i kesret ve kesâfetin ahkâmından âlem-i vahdete tahassürdür ki her velînin hâlinde ibârettir. فَتَادِيهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا وَهَؤُلَاءِ إِلَيْكَ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطُ عَلَيْكَ رَطْبًا جَنِيًّا فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا فَمَا تَرَيْنَ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُسَاقِطَ عَلَيْكَ رَطْبًا جَنِيًّا فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا فَمَا تَرَيْنَ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُسَاقِطَ عَلَيْكَ رَطْبًا جَنِيًّا (Meryem, 19:24-26) Ya'nî “ Velîd olan Cenâb-ı Îsâ, vâlidesi [112] olan Meryem'e onun altından nidâ etti ki: Ey anacığım mahzun olma, Rabb'in muhakkak senin altında bir ırmak câri kıldı. Ve hurmanın sâkını salla ki sana taze hurma düşsün, hurmadan ye, altında cereyân eden ırmaktan iç ve gözü aydın ol. Eğer beşerden bir kimseyi görürsen Rahmân için bir savm nezrettim, bugün hiçbir insâna söz söylemeyeceğim de.”

Bu âyet-i Kur'âniyye'ye nazaran Îsâ (a.s.)'ın vilâdeti zamânında evvelâ Îsâ (a.s.)'ın altından uzv-i ma'hûddan vâlidesine hitâbı ve onu tesliyesi, sâniyen Cenâb-ı Meryem'in bastığı arzdan su nebeânı, sâlisen kuru hurma ağacından vakitsiz taze hurma düşmesi gibi havârik zuhûr etmiştir. Bu havârik üzerine müteselli olan Cenâb-ı Meryem'in hüznü ve kabzını mübeddel, sürûr ve neşât olmakla nâsdan pervâsı kalmamış ve kendi emrini gassâl yedinde meyyit gibi kâmilan yed-i Hakk'a tefvîz buyurmuş ve veled-i necîbi ile berâber taâllukatının nezdine gelmiştir. Nitekim âyet-i kerîmede buyrulur. فَاتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهَا قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا قَرِيًّا يَا أختَ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكَ بَغِيًّا (Meryem, 19:27-28) Ya'nî “ Velemini kucağına almış olduğu hâlde kavminin nezdine geldi. Kavmi dediler ki, “Yâ Meryem, sen hiç görülmedik bir münker ile geldin. Ey Hârûn'un hemşiresi baban fenâ adam değil idi ve anan da fâhişe değil idi.” فَاسْأَرْتَ إِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا (Meryem, 19:29) Ya'nî “Cenâb-ı Meryem, Hz. Îsâ'ya işâret etti. Kavmi beşik içinde olan sabî nasıl söz söyler. Vâlidesini tesliye eden Hz. Îsâ dedi.”

قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا وَبَرًّا (Meryem, 19:30-33) Ya'nî; “ Ben Allah'ın kuluyum, bana kitâb verdi ve beni peygamber yaptı. Ve ben nerede olur isem olayım beni mübârek kıldı, hayâtta oldukça bana salât ve zekât ile emretti ve beni vâlideme muhsin ve rahîm kıldı ve beni cebbâr ve şakî yapmadı.”

İmdi bu âyât-ı Kur'âniyyeden anlaşılan budur ki Îsâ (a.s.) sabî olarak doğdu ve vâlidesinin altından nidâ ettiğine nazaran sâir sıbyân gibi uzv-i ma'hûddan hurûc etti. Ve ba'zı müfessirlerin zehâbı gibi kehl hâlinde doğmadı. Zîrâ kehl hâlinde doğduğu zehâbı sarâhat-ı Kur'âniyye'ye muhâlifdir. Çünkü فَاتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهَا (Meryem, 19:27) buyrulur. Kehl otuzbeş yaşındaki bir adama derler. Cenâb-ı Meryem'in otuzbeş yaşındaki bir adamı yüklenip kavmine gelmesi gülünç bir şey olur. Ve böyle bir adamın Cenâb-ı Meryem'den doğduğuna hiç kimse inanmaz ki, kavmi tarafından onun bilâ-zevc haml ve tevîdi mevzû-i bahs edilerek ta'n

olunsun. Zîrâ Cenâb-ı Meryem mahfi bir mahâlde vaz‘-ı haml etmiş ve ba‘dehû velediyle berâber kavmi nezdine gelmiştir. Çocuğu kehl hâlinde görünce bu sırrını halka niçin fâş etsin? Velhâsıl Cenâb-ı Meryem onu sabî olduğu hâlde kucağına alıp şehirdeki ikâmetgâhına avdet etti; ve beşikte yatırdı. Zîrâ kavmi geldiği vakit Cenâb-ı Îsâ’yı beşik içinde gördükleri için مَنْ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا (Meryem, 19:29) dediler. Eğer kehl hâlinde olaydı beşiğe girmez idi. Hiç otuzbeş yaşındaki adam beşikte yatar mı? وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا (Âl-i İmrân, 3:46) âyet-i kerîmesinden kehl hâlinde doğduğu ma‘nâsı anlaşılmaz. Kehl hâlinde nâs ile tekellümü âtîde îzâh edilecektir. [114] Bundan sonda Hakk Teâla buyurur: ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ (Meryem, 19:34) “ İşte kavî-i Hakk-ı söyleyen Îsâ b. Meryem ki onun hakkında imtirâ‘ ederler.” Bu âyet-i kerîmede Îsâ b. Meryem (a.s.)’ın tekevvünü hakkında kavî-i Hak ile kavî-i imtirâ‘ ya‘nî kavî-i şekk mevcûd olduğu beyân buyrulur. Bu da balâda îzâh olunduğu üzere mâ‘-i mütevehhemden mütekevvin olduğundan neş‘et eder. Kavî-i Hakk, mâ‘-i muhakkakın ve kavî-i imtirâ‘ ve şekk mâ‘-i mütevehhemin eseridir. Binâenaleyh Îsâ (a.s.)’ın cemî‘-i ahvâlinde onun menşe-i tekevvünü olan mâ‘-i muhakkak ile mâ‘-i mütevehhemin te’sîri mevcûddur.

FASIL-III

Îsâ (a.s.)’ın Mu‘cizâtı

Hak Teâlâ sûre-i Âl-i İmrân’da buyurur اٰلِیْ قَدْ جِئْتُكُمْ بِاٰیَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ اٰیِیْ اَخْلَقْ لَكُمْ مِنَ الطَّيْرِ فَانْفُخْ فِيْهِ فَيَكُوْنُ طٰیْرًا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاَبْرِئِ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ وَاُخِی الْمَوْتٰی بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاَنْبِئُكُمْ بِمَا تَاْكُلُوْنَ وَمَا كَهِیْئَةُ الطَّیْرِ فَاَنْفُخْ فِيْهِ فَيَكُوْنُ طٰیْرًا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاَبْرِئِ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ وَاُخِی الْمَوْتٰی بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاَنْبِئُكُمْ بِمَا تَاْكُلُوْنَ وَمَا كَهِیْئَةُ الطَّیْرِ فَانْفُخْ فِيْهِ فَيَكُوْنُ طٰیْرًا بِاِذْنِ اللّٰهِ (Âl-i İmrân, 3:49) Ya‘nî “ Hz. Îsâ b. Meryem size Rabb’iniz cânibinden âyet-i alâmet ile geldim. Ben size çamurdan kuş hey‘etine mümâsil şey yaparım ve ona üfürürüm, o Allah’ın izni ile kuş olur. Ve ben anadan doğma körleri ve baras illetine mübtelâ olanları iyi ederim. Ve Allah’ın izni ile ölüyü diriltirim. Ve yediğiniz ve evlerinize iddihâr eylediğiniz şeyi haber veririm.” dedi. Cenâb-ı Îsâ rûh-i ilâhî olduğu için mevtâyı ihyâ eder bir hâlde zâhir oldu. Ve onun bu ihyâ keyfiyetinde ihyâ, Allah’ın ve nefh, Îsâ (a.s.)’ın idi. Nasıl ki Hz. Meryem’e yâki‘ olan [115] nefh Cibrîl’in ve kelime olan rûh-ı musavver-i İsevî’de وَكَلِمَتُهُ اَلْقِيْهَا اِلٰی مَرْيَمَ وَرُوْحٌ (Nisâ, 4:171) âyet-i kerîmesi mucibince Allah’ın idi. Şu hâlde Îsâ (a.s.)’ın ölüleri diriltmesi, Allah’ın nefhinden enzâr-ı hissiyyede eser-i hayât zuhûru cihetinden ihyâ-yı muhakkak idi. Ve yine bu ihyâ Allah’dan olduğu hâlde Îsâ (a.s.)’ın kendisinden olduğu mütevehhem idi. Ve zîrâ hakîkatte vücûd ve nefh Hakk’ındır. İşte Cenâb-ı Îsâ kendisinin mâ‘-i muhakkak ile mâ‘-i mütevehhemden tekevvününden nâşi bu mu‘cizesinde de ihyâ-yı muhakkak ile ihyâ-yı mütevehhemi cem‘ etti. Çamurdan yaptığı kuşa nefh ile hayât bulması ve a‘mâyı ve ebrası ibrâsı dahi ihyâ-yı mevtâ gibi tahakkuk ve tevehhümü câmi‘dir. Bu ise neş‘et-i İsevîyye iktizâsındandır. Bu babdaki tefsilat **Fusûsu’l-Hikem**’de **Fass-ı İsevî**’de îzâh buyrulmuştur.

Kendileriyle berâber olmadığı hâlde nâsın yedikleri ve evlerine iddihâr ettikleri şeyi haber vermesine gelince, Îsâ (a.s.)’ın hüviyyeti her şeyin hüviyyeti gibi Hakk’tır. Ve sûret-i beşeriyyesi ki rûh-i musavverdir. Mahzâ bu sûret i‘tibariyle abddir. Nitekim beşikte iken اِنِّیْ عَبْدُ اللّٰهِ (Meryem, 19:30) buyurmuştur. Sûret-i beşeriyyesine rûhunun galebesi hasebiyle kendisinde hakâyık-ı ahvâle ittılâ‘a mâni‘ olacak kesâfet yoktur. Binâenaleyh onun bu gibi ahvâle ilmi, rûhullah olması hasebiyle Hakk’ın ilmidir. Ve Îsâ (a.s.)’ın bu gibi ihbâratını

işittiklerinde halk, sûret-i İsevîyye'si hasebiyle muttali' olduğunu zan ve tevehhüm ettiler. Maahâzâ ki bu ilm-i ilâhi sûret-i İsevîyye'de tahakkuk etmiş idi. Böyle olunca Hz. Îsâ (a.s.) bu husûsda da tahakkuk ve tevehhüm beynini cem' etti.

Havâriyyûn'un talebi üzerine nâzil olan mâide dahi mu'cizât-ı İsevîyye'dendir. Nitekim sûre-i Mâide'de buyrulur: قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيداً لِأَوَّلِنَا [116] (Mâide, 5:114) Ya'nî "Îsâ b. Meryem buyurdu ki: Ey Allah'ım bize semâdan sofrâ indir ki bizim evvelimiz ve âhirimiz için bayram olsun ve cânib-i ulûhiyyetinden dahi bir âlâmet olsun ve bizi irzâk eyle! Sen rezzâkların hayırlısısın." Bunun üzerine biri altında diğeri üstünde olmak üzere iki bulut arasında sofrâ nâzil oldu. Üstünde kırmızı bir örtü var idi. Örtüyü kaldırdıklarında pulları ve kılçıkları çıkarılmış ve yağları akmakta bulunmuş olan pişmiş balık, baş tarafında tuz ve kuyruk tarafında sirke ve etrafında tere ve maydanoz gibi türlü yeşillikler var idi. Ondan başka beş tane pide var idi ki birinin üstünde zeytin, birinde bal, birinde tereyağı, birinde peynir ve birinde pastırma var idi. Ehl-i İslâm'ın Ramazan-ı Şerîf'de sofrada bulundurdıkları iftarlık teberrüken mâideye temsilen ihzâr olunur.

Ma'lûm olsun ki enbiyâ (aleyhimü's-selâm)'ın her birerleri birer insân-ı kâmilidir. Ve bâlâda izâh olunduğu üzere insân-ı kâmil "Allah" ism-i câmi'inin mazharı olup, kâffe-i esmâ ve sıfat-ı ilâhiyye ile mütehakkıktır. Binâenaleyh onlarda kudret-i Hakk dahi mevcuttur. Onlar âlem-i hayâlde icâd ettikleri sûreti bu âlem-i kesîfde de ihrâca kâdirdirler. Bu hakîkate mebni mâide, hayâl-i İsevî'de mütekevvîn olan sûretin âlem-i şehâdetde halkından başka bir şey değildir. Cenâb-ı Îsâ'nın "Ey Allah'ım!" hitâbı kendisinin mazharı olduğu ism-i câmi'a, Ya'nî kendi hakîkatine hitâbdır. Velâkin taayyünü ve sûret-i beşeriyyesi hasebiyle sâir insân-ı kâmiller gibi Cenâb-ı Îsâ dahi abddir. Ve bu hususta cemî'-i enbiyâ (aleyhimü's-selâm) birdir. [117] Yalnız Rabb-i hâsları i'tibâriyle aralarında tefâzul vardır ve her birinin mu'cizâtı kendi ism-i gâlibi olan Rabb-i hâssın ahkâmı dâiresinde vâki' olur. Meselâ Sâlih (a.s.) ism-i Fettâh'ın mazharı olduğundan mu'cizât-ı seniyyeleri de fûtûh sûretinde zâhir oldu ve Îsâ (a.s.) ism-i Bâtın'ın mazharı olduğundan mu'cizâtı ve şeriâtı ve da'veti dahi bu ismin ahkâmı dâiresinde vâki' oldu.

Hâtem-i Enbiyâ (S.a.v.) Efendimiz, cemî'-i esmâ-yı ilâhiyyenin, ahkâmı kendilerinde alâ-tarîki'l-i'tidâl zâhir olduğu için, kâffe-i enbiyânın mu'cizatını câmi'dir. Böyle olduğu hâlde ümmetinden hiçbir ferd (S.a.v.) Efendimiz'e bi-hasebi't-taayyün ulûhiyyet isnâd etmediler ve onlar hakkında aslâ böyle tevehhüme düşmediler. Zîrâ onların neş'et-i Muhammediyye'leri bu tevehhümü iktizâ etmez idi. Velâkin neş'et-i İsevîyye yukarıda kirâren izâh olunduğu üzere ümmetinin kendisine ulûhiyyet isnâdını icâb ettirdi. Binâenaleh onun ümmetinde teşbîh ve tevehhüm gâlib oldu. Ve Mûsa (a.s.)'ın Rabb-i hâssı ism-i Zâhir olduğundan onun da'veti tenzîh üzerine olup, ümmeti suver-i kevnîyye ahkâmında müstağrak oldular. Velâkin Hâtem-i Enbiyâ (S.a.v.) Efendimiz, tenzîhde teşbîhe ve teşbîhde de tenzîhe da'vet buyurdıklarından ümmetinde her iki ismin ahkâmı i'tidâlen vâki' oldu.

FASIL-IV Îsâ (a.s.)'ın Şerîatı

Îsâ (a.s.)'ın şerîatı tevâzu' ve teşbîh üzerine mübtenîdir. Tevâzu' üzerine mebnî olması budur ki: Cizyelerini ümerâya kendi elleriyle tav'an götürüp vermelerine ve birinin yanağına tokat vurulsa [118] dâribe mukâbele etmeyip diğer yanağını çevirmesini ve ondan kısâs dahi talep etmemesini ümmetine şer' eyledi. Bu da onun sûret-i beşerde tekevvünü vâlidesi cihetinden bulunması sebebiyledir. Çünkü kadın hakîkaten erkeğin mâdûnundadır. Onun bu mâdûniyyeti hem hükmî ve hem hissîdir. Hükmî olması Hakk Teâlâ'nın **الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ** (Nisâ, 4:34) **وَاللرِّجَالُ عَلَيْهِمْ دَرَجَةٌ** (Bakara, 2:228) ve **لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ** (Nisâ, 4:11) âyet-i kerîmelerine nazaranıdır. Hissî olması hâl-i mukâânetinde zâhirdir. Zîrâ erkek fâil ve kadın mef'ûldür. Ve mef'ûliyyet, fâiliyyetin tahtında olan bir mertebedir. Ulemâ-yı teşrîh tarafından erkek ve kadının bünyeleri hakkında icrâ kılınan tedkîkâtın netâyici bu hükmî tavzîh eder. Hükmen kadının erkek ile müsâvî tutulması fikrî muhâlefet-i fitrat ve tabîat ve bunların tatbikât-ı fiiliyyesi cem'îyyet-i beşeriyyenin inkırâzını müntecdir. Garbiyyûnun bu bâbdaki tatbikâtı tedricen kendilerini inkırâza sevk edeceğine şübhe yoktur. Onların ukalâsı şimdiden bu netîceyi hissetmeye başlamışlardır. Fakat bir kere başladıktan sonra geri dönmek kolay bir şey değildir. Teşbîh üzerine olması budur ki: İbârat-ı İncîliyye elfâz-ı teşbîhiyye ile nâzil olmuş ve ümmeti teşbîhi tahkîk-i tevehhüm etmişlerdir. Ezcümle İncîl-i Şerîf'in besmelesi (بسم الاب والابن والروح القدس) sûretindedir. Ve câmi'-i cemî'-i sıfât ve esmâ olan "Allah Rabb" ta'bîriyle mezkûrdur. Zîrâ "eb" sûret-i unsuriyyete asl olduğu gibi Zâtullah dahi cemî'-i merâtib-i vücûdiyyenin aslıdır. Binâenaleyh "eb" Allah mukâbilidir. Ve Rahmâniyyet asl olan Zâtullah'ın tecellî-i ûlâsı olduğundan bu da "ibn" mukâbilidir. Ve Rûhu'l-Kuds ki Cibrîl'dir. Rahmet-i rahimiyyenin mazhar-ı tecellîsî olduğundan bu da "Rahim" mukâbilidir. Binâenaleyh İncîl'in (بسم الله الرحمن الرحيم) [119] elfâz-ı teşbîhiyyesiyle vâki' olan iftitâhı tamamıyla ma'nâsının mukâbilidir. Fakat Nasârâ bu elfâz-ı teşbîhiyyeyi hakîkat tevehhüm ettiler. Ve bunun üzerine üç asl isbât ettiler. Zîrâ uknûm, asl ve ekânîm-i selâse, usûl-i selâse ma'nâsınadır. Ve bittabî' bu tevehhûmden şîrk ve küfür zâhir oldu ve uknûmdan birisi olan Allah'a "sâlisü selâse" Ya'nî "üçün üçüncüsü" dediler. Nitekim âyet-i kerîmede buyrulur: **لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا إِلَهٌ وَاحِدٌ** (Mâide, 5:73) ve Îsâ (a.s.)'ı dahi bir asl i'tibâr edip ba'zıları Allah'ın oğlu dediler. Ve Rûhu'l-kuds dahi bir asl ittihâz eylediler. Ve bunun üzerine içinden çıkılmayacak izâhât ve tefsîrâta kıyâm ettiler. Bunların ma'nâsını ne kendileri anladılar ve ne de başkalarına anlatabildiler. Zîrâ vehim üzerinde yürüdüler. Tarîk-i vehm ile gayet zulmânî ve âfâkî görünmez bir sâha-i dalâldir. İşte bu sebebdan ekânîm-i selâsenin adını "sırr" koydular. Ve bu sırrın sırrı vehm olduğunu bir türlü anlayamadılar.

Burada bir hakîkat vardır. O da budur ki: Her bir nebîye verilen ilm-i risâlet ümmetinin isti'dâdı üzerinedir. Onların isti'dâdından ne noksan ne de ziyâdedir. Eğer ziyâde olsa teklîf-i mâ-lâ-yutâk olur. Ve eğer noksan olsa hakları verilmemiş olur. Binâenaleyh ümmet-i İsevîyye Hâtem-i Enbiyâ'nın zuhûruna kadar Cenâb-ı Îsâ'nın mazhariyetinde müşterektirler. Ya'nî onlarda ism-i Bâtın'ın ahkâmı gâliben hükümrândır. Fakat Hâtem-i Enbiyâ'dan sonra gelen insânların isti'dâdı tebeddül etmiş ve cümlesi ümmet-i Muhammediyye'den bulunmuştur. Velâkin bunlardan bir kısmı da'vete icâbet etmiş ve diğer bir kısmı hâlâ da'vet olunmakta bulunmuştur. İşte bu isti'dâd netîcesidir ki garbiyyûn rûhbâniyet tahakkümünü devirip kendilerine meslek-i fenn diye ayrıca bir yol açmak [120] mecbûriyetinde kalmışlar ve fenn terakkî ettikçe Nasrâniyetten tebâüd etmişler ve fikren inkâr ettikleri Kur'ân ile amel ve fiilen tasdik etmekte bulunmuşlardır. Zîrâ hiçbirisi bir tokat yediği vakit, diğer yanağını çevirmez. Belki şerîat-ı

Muhammediyye üzere kısas taleb eder. Zîrâ isti'dâdları ümmet-i Muhammed'in isti'dâdı olduğundan başka türlü yapamazlar ve Kur'ân-ı Kerîm'de الْخُلُقُ بَدَأَ الْخُلُقُ (Ankebût, 29:20) âyet-i kerîmesi hükmüne tevfiân ellerinde kazma kürek olduğu hâlde arzın nukât-ı muhtelifesinde seyr edip ibtidâ-yı hilkati tefahhus ederler. Bunlar hep mutâvaat-ı fiiliyyedir. Bu mutâvaat-ı fiiliyye ile ümmet-i Muhammediyye'nin isti'dâdını hâiz olduklarına ve bu isti'dâdın haricine çıkamayacaklarına delîl-i bâhir olduğu hâlde onlar bundan gafildirler. İncîl ve şerîat-ı İsevîyye hakkında daha birçok hakayık mevcûd ise de bu risâlenin hacmi müsâid değildir. Fatîn olanlara bu kadar kifâyet eder.

FASIL-V

Îsâ (a.s.)'ın Hâtem-i Enbiyâ'nın Geleceğini Tebşîri

Cenâb-ı Îsâ hakikat-ı Muhammediyye'nin rûhiyyeti mesâbesinde olduğu için onun ahdi (S.a.v.) Efendimiz'in ahd-i âlîlerine muttasıl olduğundan, kendisinden sonra Ahmed isminde bir resûl-i zî-şân geleceğini tebşîr buyurmuştur. Nitekim Sûre-i Saff'da buyrulur:

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدٌ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ (Saff, 61:6) Ya'nî "Vaktaki Hz. Meryem'in oğlu Îsâ dedi: Ey Benî İsrâîl ben, benden mukaddem olan Tevrât'ı tasdik ve benden sonra Ahmed isminde gelecek [121] peygamberi tebşîr edici olduğum hâlde muhakkak Allah'ın resûlüyüm. Vaktaki Îsâ gidip Hâtem-i Enbiyâ beyyinat ile geldi, bu vâzıh sihirdir, dediler."

Mesnevî

بود در انجيل نعت مصطفى ** آن پسر پغمبران بحر صفا
بود ذکر حليها و شكل او ** بود ذکر و غزو صوم و اكل او

Tercüme: "O bahr-i safâ olan reis-i peygamberân, Mustafâ (S.a.v.) Efendimiz'in na't-ı şerîfi İncîl'de var idi. Ve onların hilye-i şerîfeleri ve şekiller ve gazâları ve oruçları ve ekleri mezkûr idi."

El-yevm Nasâra nezdinde bulunan dört İncîl lisân-ı İbrânî üzere Hz. Îsâ (a.s.)'a münzel olan İncîl-i Şerîf değildir. Böyle bir İncîl mevcûd olmadığı Nasâra da mu'terifdir. Âyât-ı İncîliyye nâzil oldukça Îsâ (a.s.) ashâbına tebliğ buyurur ve onlarda hıfz eylerler idi. Îsâ (a.s.) gittikten sonra herkes hafızasında olan âyât-ı İncîliyye'yi ve ahâdis-i İsevîyye'yi câmi' olarak birer İncîl yazmaya başladı ve bunlara kendi işittikleri ve gördükleri ba'zı menâkıbı da derc eyledi. Bu sebeple zabt-ı İncîl meselesi pek karıştı ve bu tarzda yazılan İncîller'de tehâlûf olacağı da tabî idi. Binâenaleyh Nasâra bir cem'iyet akd edip İncîl nâmındaki âsârı cem' ile tedkîk etti. Münderecâtı ba'zı mertbe yekdiğerine muhâlif olduğu hâlde bi'z-zarûre dört İncîl'i kabûle karar verdi. Bu dört İncîl'den biri lisân-ı İbrânîde, üçü lisân-ı Yûnânîde yazılmıştır. Bunların müellifleri Mattâ, Markos, Luka, Yuhanna'dır. Üçünün lisân-ı Rûmî üzere yazılması, İskender-i Rûmî'nin meşhur olan istilâsından sonra Mısır, Sudan, Kudüs, vesâir birçok yerlerde lisân-ı kitâbetin [122] lisân-ı Yûnânî olmasındandır. El-yevm beyne'n-Nasâra mu'teber tutulan bu dört İncîl'den Yûhannâ'nın (Yuvanik) İncîl'inde der ki: "Îsâ (a.s.) Havâriyyûna buyurur: Vaktaki Paraklitos gelir, ben onu Peder tarafından gönderirim. O hakîkatin rûhu olup, Allah'tan münbaisdir. Ve Paraklitos beyânâtıma dair şehâdet edecektir." Ve yine o İncîl'de muharrerdir ki: "Hz. Îsâ (a.s.) buyurmuştur; ben gitmez isem Paraklitos gelmez."

Paraklitos hakkındaki îzâhâta gelince, bu kelime-i Yûnânî İncîl’de bu telaffuz dâiresinde mestûr olup, lisân-ı Yûnânîde ma’nâsı “Kendisinden niyâz olunmuş ve niyâz olunur” demektir. Halbûki şimdîye kadar hiçbir millette bu ma’nâyı hâvi bir insân ismine tesadûf olunmamıştır. Bunun “Periklitus” kelimesinden muharref olduğu zâhirdir. Zîrâ “Periklitus” lafzı lisân-ı Yûnânîde tamamı tamamına “Ahmed” ma’nâsınadır. Ve bâlâda zikr olunan âyet-i kerîmede Îsâ (a.s.)’ın kendisinden sonra geleceğini tebşîr buyurduğu resûlün ismi “Ahmed” olarak gösterilmesi dahi bu mütâlaayı te’yîd eder. Ve (S.a.v.) Efendimiz, Îsâ (a.s.)’ın buyurduğu vechile “hakîkatin rûhu”dur. Zîrâ cemî’-i hakâyıkı câmi’dir. Nitekim (s.a.v.) Efendimiz buyururlar: (اول ما خلق الله روحى) Çünkü vücûd-ı mutlakın taayün-i evvel mertebesi ulûhiyyet mertebesidir. Ve mertebe-i ervâh gayriyyetle zuhûr mertebesinin ibtidâsı olup, ilk müteayyin olan şey, rûh-i küllî-i Muhammedî (s.a.v.) idi. Binâenaleyh onlar hakîkatin rûhu olur. Ve Allah’tan münbaisdir. Nitekim hadîs-i şerîfde (انا من الله والمؤمنون من نورى) buyrulmuştur. Bu hadîs-i şerîfler Îsâ (a.s.)’ın beyânât-ı aliyyelerinin aynıdır ve Îsâ (a.s.)’ın “Peder tarafından gönderirim.” buyurması vahdet-i nübüvveti işaretler. Zîrâ enbiyâ bi-hasebi’l-esmâ [123] mütefâvit ise de nübüvvet ma’nâ-yı küllîsi hasebiyle şahs-ı vâhid hükmündedir. Onun için Kur’ân-ı Kerîm’de لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ (Bakara, 2:285) buyrulmuştur. Zîrâ birisini inkâr eden hepsini inkâr etmiş olur. Binâenaleyh Îsâ (a.s.)’ın ulûhiyyetin mertebe-i zuhûrundan, mertebe-i butûnuna gitmesi, butûnda olan taayyün-i Ahmedî (S.a.v.) Efendimiz’in cânib-i ulûhiyyetten mertebe-i zuhûra inhirâfını mûcibdir. Ve İncîl’deki “peder” ta’bîri bâlâda izah edilmiş idi. Ahmed (S.a.v.) Efendimiz, Îsâ (a.s.)’ın buyurduğu gibi el-ân Kur’ân-ı Kerîm ile ve ahâdis-i şerîfe ile onun beyânâtına şehâdet etmektedir.

FASIL-VI

Îsâ (a.s.)’ın Vefât ve Ref’i Meselesi

Yahûdîler tarafından Îsâ (a.s.)’a vâkî‘ olan sû’-i kasd hakkında iki rivâyet vardır: Birinci rivâyete göre Îsâ (a.s.) maslûben şehîd edilmedi; belki ref’ olundu ve ona kasd eden Yahûdîlerden birisi min-tarafillah sûret-i Îsâ’ya temsil olunup, Yahûdîler Hz. Îsâ zannıyla onu salb ettiler. Ve bu rivâyetin râvîleri Sûre-i Nisâ’da vâkî‘ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ (Nisâ, 4:157) ve بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ (Nisâ, 4:158) âyet-i kerîmesiyle ihticâc ederler.

İkinci rivâyetin râvîleri derler ki; Îsâ (a.s.) vaktaki Yahûdîler tarafından ahz olundu, O hazret ile berâber iki sârık dahi derdest edilmiş idi. Her üçünü de çarmlıha gerdiler. Ba’dehu oradan indirip o zamânda câri olan âdet-i i’dâm üzere kemiklerini kırıp cerh etmek sûretiyle katle mütesaddî oldular. Ve sârikler hakkında öyle yaptılar. Nöbet Îsâ (a.s.) geldikte, [124] O hazreti vefât etmiş buldular. Velâkin yan tarafına bir mızrak sapladılar ve o mahâlden kan aktı. Binâenaleyh bu fiilin failleri “Biz onu maslûb kıldık” dediler. Zîrâ “salb” burada feth-i sâd ile ihrâc-ı ustuhân ma’nâsınadır. Zamm-ı sâd ile olunca dar ağacı ma’nâsına gelir. Feth-i sâd ile ashâb-ı salb kemik ihrâc eden kimseler ma’nâsınadır. Şu hâlde O hazreti, Yahûdîler (وما قتلوه) buyurulduğu üzere katl etmediler. Belki O hazret kendi kendine teslîm-i rûh etti. (وما صلبوه) buyurulduğu üzere “feth-i sâd ile” salb etmediler, Ya’nî kemiğini çıkarmadılar. (ولكن شبه لهم) buyurulduğu üzere velâkin maslûblara Ya’nî kemiği çıkarılanlara müşâbih oldu. Bu sebeple beyne’n-Nasârâ Hz. Mesîh (a.s.) hakkında ihtilâf husûle geldi ki bunlardan bir taife: “Mesîh

(a.s.)’ın yerine ona temsil olunan Yahûda’yı katl ve salb ettiler” dediler. Hâlbuki Kur’ân-ı Kerîm’in müfessirleri bu tafsîle pek az muttali‘ olmakla Îsâ (a.s.) hakkında Nasârâdan bu kavî ile kâil olanların sözlerini ihtiyâr ettiler ki bu kavî Kur’ân-ı Kerîm’de merdûddur. Zîrâ Hakk Teâlâ وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ (Enbiyâ, 21:34) Ya’nî; “Yâ habîbim senden evvel gelen ricâlden bir racûl için huld ve bakâ kılmadık” buyurur. Bu âyet-i kerîmeye nazaran (S.a.v.) Efendimiz’den evvel gelen bi’l-cümle enbiyânın vefât etmiş olmaları lâzım gelir. Talha ibn Alî hazretleri Cenâb-ı İbn Abbâs’dan bu vechi rivâyet eylediği gibi rivâyet-i vehb dahi bu merkezdedir. Sûre-i Nisâ’nın nüzûlünden sonra, Hâtıb ibn Beltea (r.a.) melik-i Mısır olan Mukavkıs mürsel nâme-i risâlet-penâhîyi hâmilten gittiği vakit, Mukavkıs Cenâb-ı Hâtıb’a hitaben: “Eğer sizin sâhibiniz nebî ise Mekke’den Medine’ye hicret etmemesini niçin Cenâb-ı Hakk’tan niyâz etmedi?” diye i’tiraz etmesi üzerine Hz. Hâtıb dahi “Îsâ (a.s.) [125] nebî idi. Niçin çârmiha gerilmemesini Hakk’tan niyâz etmedi?” buyurduğu meşhûrdur. O hazretin kavli dahi rivâyet-i mezkûreyi te’yîd eder. İşte ikinci rivâyet de budur: Bedreddin Simâvi (k.s.) “Vâridât” nâmındaki risâle-i şerîfelerinde bu rivâyete muvâfık olarak buyururlar ki: عيسى عليه السلام حي بروحه ميت بجسده العنصري ولما كان روح الله والروح حانية غالبة عليه ولا موت على الروح قالوا انه لم يميت حكما للغالب لا بمعنى انه لم يميت جسده العنصري وهو محال فافهم جداً رأيت سنة ثمان وثمان مائة يوم الجمعة رجلين حضرا على يد احدهما جسد عيسى عليه السلام وهو ميت كانه نهبناه على انه عيسى عليه السلام Ya’nî; “Îsâ (a.s.) rûhu ile diri, cesed-i unsurîsi ile meyyittir. Velâkin rûhullah olup, üzerine rûhaniyyet gâlib olduğu için, hükmen-li’l-gâlib ölmedi, dediler. Yoksa cesed-i unsurîsi ölmek muhâldir. Cidden iyi anla! Sekiz yüz sekiz senesine müsâdif bir cuma gününde iki adam hâzır oldu. Birisinin elinde Îsâ (a.s.)’ın cesedi var idi. Hâlbuki o meyyit idi. Güyâ Îsâ (a.s.)’ın bedeni vefât ettiğini bize tenbîh eylediler. Vallahu a’lem.”

Her İki Rivâyetin Tefviki ve Bu Bâbdaki Âyet-i Kerîmenin Tefsîri

Cenâb-ı Şeyh-i Ekber Muhyiddîn İbn Arabî (r.a.)’ın “*Fususul-Hikem*”de “*Fass-ı İsevî*”de beyân buyurdıkları ebyât-ı şerîfesi her iki rivâyetin tevfiğiyle âyet-i kerîmenin tefsîrine kifâyet eder. Bu ebyât-ı şerîfe bu risâlenin birinci faslında mündericidir; buyururlar ki: “Rûhullah siccîn tesmiye ettiğin tabîattan mutahhar olan zâtta tekevvün ettiği için onda ikâmeti uzadı.” İmdi Îsâ (a.s.)’ın bedeni hükmi tabîattan mutahhar olarak tekevvün etti. Bu gibi ebdân rûh-i musavver olmakla âlem-i histe çeşm-i hiss ile müşâhede olunur. [126] Ve el ile tutulabilir. Bunun misâli âlem-i rü’yâdır. Zîrâ râ’i rü’yâsında gördüğü bir sûreti hissen müşâhede eder. Ve eliyle tutar ve tekellüm eder. Şu kadar ki kendi vücûdu dahi bu mevtın-ı hayâle göre tekevvün etmiş bir vücuddan ibarettir. Ve rü’yâdaki bu vücûduna bir bıçak saplansa nev’amâ bir havf ve elem mahsûs olmakla berâber bu vücûd ondan müteessir olmaz. Ve gördüğü ve tuttuğu vücûd dahi kendi vücûdu gibidir. Hadîs-i şerîfde (الناس نيام فاذا ماتوا فانتبهوا) ve (الدنيا كحلم النائم) buyrulduğu üzere bu âlem-i hiss ve şehâdet dahi hayâlden başka bir şey değildir. Ancak hayâl-i rü’yâ ile hayâl-i şehâdet arasında kesâfet ve letâfetten başka bir fark yoktur. Ba’zen biri kesîf diğeri latîf olarak iki hayâl tekâbül eder. Bu tekâbül hazret-i şehâdete mahsûsdur. Hayâl-i kesîf bu âlemin icâbı olan hükmi tabîatın te’sîri tahtında olduğundan o, bu âlemin ahkâmına tabî olur. Fakat hayâl-i latîf, hükmi tabîatın te’sîri altında olduğundan, ondan bu âlemin hükmüne muhâlif hareket zuhûr eder. Bu gibi tekâbülin menâkıb-ı evliyâda birçok misâlleri vardır. Anlayanlar görmeseler bile kabûl ve tasdîk ederler. Anlamayanlar görseler de redd ve inkâr eylerler. Sözlerimiz anlayanlarıdır.

İşte İsa (a.s.) ile Yahûdilerin ebdâmı arasındaki münâsebette böyle idi. Ya'nî İsa (a.s.) bu âlemde hayât-ı nûrâniyye ile Yahûdiler ise hayât-ı tabîiyye ile yaşarlar idi. Binâenaleyh Yahûdiler beden-i İsevî'yi kendi bedenlerine kıyâs ettiler ve onu katl ve salb ettiklerini zannettiler. Bu hakîkate nazar etmediklerinden birinci rivâyetin râvîleri İsa (a.s.)'ın yerine Yahûdilerden birisinin ona teşbîh olunarak salb ve katl edilip, İsa (a.s.)'ın cismiyle berâber merfû' olduğunu ve ikinci rivâyetin râvîleri ise وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ (Enbiyâ, 21:34) âyet-i kerîmesiden istidlâl eden İsa (a.s.)'ın sûretâ [127] çarmıha gerilmekle bu fiilin te'sîri olmaksızın, kendi kendine teslîm-i rûh eylediğini beyân ederler. Hâlbuki bu âyet-i kerîme ancak hayât-ı tabîiyye ile yaşayan ricâl hakkındadır. Eğer hayât-ı nûrâniyye ve rûhaniyye ile yaşayan zevata şâmil olsa idi, Kur'ân-ı Kerîm'de Mûsâ (a.s.) ile olan kıssası beyân buyrulan ve Hâtem-i Enbiyâ zamânında ve ondan sonra da el-ân ber-hayât bulunan Cenâb-ı Ebu'l-Abbas Hızır'ın dahi (S.a.v.)'den evvel vefât etmesi lâzım gelir idi. Binâenaleyh hükm-i tabîattan mutahhar olarak tekevvün eden cism-i İsa (a.s.)'ın vefât ettiğine bu âyet-i kerîme delîl olamaz. Ancak ikinci rivâyete göre Yahûdilerin elleriyle tutabildikleri Rûhullah'a onların iki sârik hakkında tatbîk ettikleri işkence ve katl âlâtının te'sîri olmadı. Zîrâ ecsâm-ı latîfe ecsâm-ı kesîfe gibi âlât-ı katl ile müteessir olmaz. Nitekim kesâfet eşbâhı, letâfet-i ervâha mübeddel Bâyezîd-i Bistâmî ve sâire gibi ekâbir-i evliyâ, (kaddesallahu esrârahum) hazerâtında bu hâl vâki' oldu. Cism-i latîf-i İsevî'ye Yahûdiler yapacağını yaptıktan sonra vücûd-ı hakîkinin zâhîrinden bâtınına merfûan tegayyüb eyledi. Bu tegayyüb âyetinde îzâh edileceği üzere fevt ve ref' ise de mevt-i tabîi değildir. بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ (Nisâ, 4:158) ve إِيَّايَ مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ (Âl-i İmrân, 3:55) âyet-i kerîmelerinde İsa (a.s.)'ın bâtın-ı ulûhiyyet cânibine merfû' iyyeti anlaşılır. هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ (Hadîd, 57:3) ve فَآيَنَّمَا تُولُوا فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ (Bakara 2:115) buyuran Hakk Teâlâ hazretlerinin bir mekân-ı mahsûsu mu vardır ki cism-i latîf oraya merfû' olsun? Hele zikr olunan âyetlerdeki "ileyhi" ve "ileyye" zamirlerinden semâ ma'nâsının istihrâcı, Hakk'a mekân isbâtını mütezammın olduğu için hiç câiz değildir. Fakat rûhen semâvata urûc eden evliyâullah hazerâtının ervah-ı enbiyâ ve evliyâyâ ve husûsiyle rûh-i İsevî'ye mülâkatları vâki'dir. Bu mülâkat esnâ-yı urûcda semâvatta olduğu gibi, evliyâ-yı kirâma bilâ-urûc bu âlem-i şehâdette ve sulehâ-yı mü'minîne rû'yâda dahi [128] vâki' olur. Zîrâ insân, nefsinde cemî'-i merâtibi câmi'dir.

İmdi bu vak'a netîcesinde İsa (a.s.)'ın sûreti, zâhîrden bâtına intikâl etti, bu intikâl ise mevt-i tabîi değil, sûret-i İsevîyye'nin enzâr-ı hissiyeden yok olması ve gitmesidir. Zîrâ mevt-i tabîi kesâfet-i vücûdiyye iktizâsıdır. Bu gaybûbet ve gitmek enbiyâyâ ve evliyâyâ vâki' olan urûcdur. Mevt-i tabîi ise infisâh-ı sûret ile berâber yok olmak ve gitmektir. Ve sûret-i İsevîyye'de infisâh vâki' değildir. Zîrâ rûh-i musavverdir. Velâkin fevt vâki'dir. Çünkü fevtin ma'nâ-yı lugavîsi bir şey'in her ne sûretle olursa olsun yok olması ve gitmesidir. Binâenaleyh mevt ile fevt arasında umûm ve husus vardır. Zîrâ her mevt-i tabîi fevttir. Velâkin her fevt mevt-i tabîi değildir. Nitekim fevt ta'bîri örfen zî-rûh ve gayr-ı zî-rûh hakkında müsta'mel olduğu hâlde mevt ta'bîri, yalnız zî-rûhta isti'mâl olunur. Ve meselâ "Bu husûsdaki fâide fevt oldu" denir. "Meyyit oldu" denemez. Velâkin zî-rûh hakkında "Falân fevt oldu" denir ve bundan mevt-i tabîi murad olunur. İşte İsa (a.s.)'ın ümmeti arasında keyfiyyet-i tegayyübü ve gitmesi infisâh-ı sûretten ibaret olan mevt-i tabîi ile vâki' olmadığı için âyet-i kerîmede: إِيَّايَ مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ (Âl-i İmrân, 3:55) ve فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي (Mâide, 5:117) ta'birleriyle bu hakîkate işaret buyrulmuştur.

Binâenaleyh Îsâ (a.s.)'ın neş'eti iktizâsından olmak üzere, âlem-i şhadetten sûret-i Îsevîyye'sinin fevti dahi tahakkuk ve tevehhüm dâiresinde vâki' oldu. Ya'nî Îsâ (a.s.)'ın, rûh-i musavverden ibâret olan cism-i Îsevî'sinin Yahûdiler tarafından ahzı ve çarmıha vaz'ı, mütehakkık idi. Velâkin sûret-i kesîfe sahibi olan iki sârıka teşbîhen, onun hakkında Yahûdiler tarafından revâ görülen bu muâmelenin te'sîri mütevvehem idi. Zîrâ rûh-i musavverin ecsâd-ı kesîfe gibi kat' ve tecziyesi mümkün değildir. Yahûdilerin sâriklara yaptıkları muâmele ile [129] cism-i Îsevî'ye yaptıkları muâmele arasında müşâbehet ve müsâvât var ise de tahakkuk i'tibâriyle teşâbüh ve tesâvî yoktur. Birinin netîcesi mütehakkık ve diğerrinin netîcesi mütevehhemdir. Onun için bu sû-i kasddan sonra Îsâ (a.s.)'ın cism-i şerîfini ve sûret-i beşerîyyesini bulamadılar. Ve bu tevehhüm sebebiyle herkes kendi zannına tabî' olup, onun hakkında ihtilâfa düştüler. Velhâsıl sûret-i Îsevîyye'nin halk arasında gaybûbeti fevt-i muhakkak idi. Ve sû-i kasd netîcesinde tegayyübü mevt-i tabîi ile fevt olduğunu zannettirdiğinden fevt-i mütevehhem idi. Bu da Îsâ (a.s.)'ın mâ'-i mütehakkık ile mâ'-i mütevehhemden tekevvünü iktizâsındandır.

Bu îzâhattan sonra Sûre-i Nisâ'da vâki' âyet-i kerîmenin maânî-i münîfesi bir dereceye kadar anlaşılabilir. وَقَوْلُهُمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ (Nisâ, 4:157) “Biz resûlullah olan Mesîh Îsâ ibn Meryem'i katlettik demeleri sebebiyle Allah Teâlâ onların kalblerini ilm-i hakîkiden mahcûb kıldı. Zîrâ Îsâ (a.s.) rûh-i musavver idi. Ve rûh-i musavver ecsâd-ı kesîfe gibi âlât-ı katl ile müteessir olmaz. وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ (Nisâ, 4:157) Yahûdiler bu ilimden mahcûb oldukları için ikâ' ettikleri sû-i kasd netîcesinde katl ve salb ettiklerini zannettiler. Hâlbuki o rûh-i musavver maktûl ve maslûb olmadı. (ولكن شبه لهم) “Velâkin bu fiile mücâseret edenler için O hazretin hâli, kesâfet-i vücûdiyye sahibi olanların hâline teşbîh olundu.” وَإِنَّ الَّذِينَ اِخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ (Nisâ, 4:157) bu teşbîh sebebiyle “Onun hakkında ihtilâfa düşenler katl ve salbinden şekk içindedirler.” Rûh-i musavver olan Cenâb-ı Îsâ'nın hâli ecsâm-ı kesîfe ashabının hâline kıyâs olunamayacağına “O kavlin kâilleri için ilm-i hakîki yoktur. Bu husûsda bildikleri şey zâhir-i hâle nazaran ancak zanna ittibâ' iledir.” وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا (Nisâ, 4:157) Hâlbuki “Onu yakînen, [130] Ya'nî kendi fiilleriyle katl etmediler.” Zîrâ rûh-i musavvere onların fiillerinin te'sîri olamaz. بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ (Nisâ, 4:158) “Belki Allah Zü'l-Celâl hazretleri” o rûh-i musavveri onların mütecâsir oldukları fiil-i katlin te'sîri olmaksızın kendi mertebe-i şehâdetinden mertebe-i gaybına ref' etmek sûretiyle müteveffâ kıldı.

İmdi كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ (Ankebût, 29:57) âyet-i kerîmesine nazaran her bir nefis mevt-i tabîi ile fevt olmak lâzım gelir. Ve Îsâ (a.s.)'ın وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا (Meryem, 19:15) buyurması kendisinin dahi mevt-i tabîiyi zevk edeceğini gösterir. Hâlbuki bâlâdaki îzâhattan anlaşıldığı üzere onun fevti mevt-i tabîi değil idi.

Bu husûsdaki izahat fasl-ı âtîde mündericidir.

FASIL-VII

Îsâ (a.s.)'ın Âhir Zamânda Nüzûlü Mes'elesi

Sûre-i Mâide’de mezkûr **إِذْ أَيْدَتْكَ بِرُوحِ الْقُدْسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا** (Mâide, 5:110) Ya’nî “Seni Rûhu’l-Kuds ile te’yîd ettim. Nâsa beşikte sabî iken ve büyüdükten sonra kehl iken söz söyledin” âyet-i kerîmesini ba’zı müfessirîn âhir zamânda nüzûlüne delîl addederler. Derler ki: Îsâ (a.s.), İbn Abbas hazretlerinin rivâyetine göre otuz yaşında meb’ûs oldu. Otuz ay risâletten sonra tağayyüb eyledi. Hâlbuki kehl otuzbeş yaşındaki adama derler. Şu hâlde Îsâ (a.s.) hâl-i kühûlette iken nâs ile tekellüm etmeksizin âlem-i şehâdetten çekildi. Binâenaleyh âhir zamânda nüzûl edip, velâyet-i âmmeyi hatm edecek ve hayât-ı tabîyye ile yaşayıp mevt-i tabîi ile vefât edecek ve kehl hâlinde nâs ile tekellüm eleyecektir.

Müfessirînden ba’zıları da Îsâ (a.s.) kable’r-ref’ hâl-i sabâvettinden nâsa söz söyledi. Bu onun mu’cizesi idi. [131] Sonra büyüyüp meb’ûs olduktan sonra kehl hâlinde halkı Hakk’a da’vet etmek sûretiyle nâs ile tekellüm etti derler. Îsâ (a.s.)’ın nüzûlü âtîde zikr olunan ahâdis- i şerîfe ile te’yîd eder. Hazret-i Huzeyfe (r.a.)’dan mervî olan hadîs-i şerîfde: (ان الساعة لا تقوم حتى) عشر آيات الدخان و الرجال و الدابة و طلوع الشمس من مغربها و ثلاثة خسوف حسف بالشرق و خسف بالمغرب و خسف بجزيرة العرب و نزول عيسى و فتح ياجوج و مأجوج و نار يخرج من قعر عدن.....الخ buyrulur ki, kıyâmetin alâmât-ı kübrâsından biri de nüzûl-i Îsâ (a.s.) olmuş olur. Ve Ebû Hureyre (r.a.)’dan mervî olan hadîs-i şerîfde dahi (طوبى لعيش بعد المسيح يؤذن للسماء فى القطر و يؤذن للارض) فى النبات حتى لو ندرت حبك على الصفا لنبت و حتى يمر الرجل على الاسد فلا يضره و يطاء على الحية فلا لش تهلك امة افاى اولها و عيسى ابن) : ve İbn Abbâs hazretlerinden mervî olan hadîs-i şerîfde : (تضره) ve kezâ Ebû Hureyre hazretlerinin rivâyet eylediği hadîs-i şerîfde de : (يرزل عيسى ابن مريم) ve diğeri bir hadîs-i şerîfde: (لم يسلط على الرجل الا عيسى ابن مريم) buyrulmuş ve bunlara mûmâsil diğeri ahâdis-i şerîfede rivâyet edilmiştir. Ve bir hadîs-i meşhûrda dahi ba’de’n-nüzûl Îsâ (a.s.)’ın tezevvüc ettikten sonra vefât ederek (S.a.v.) Efendimiz’in Ravza-yı Mutahhara’larına defn olunacağı beyân buyrulmuştur. Ashâb-ı keşf olan evliyâullahdan hiçbirisi şimdiye kadar bu ahâdis-i şerîfenin mevzûiyyetlerine bir şey demeyip, bilâkis te’lifât-ı aliyyelerinde bunların zikriyle te’yîd-i beyânât eylemişlerdir. Ezcümle Şeyh-i Ekber (r.a.) **Fütuhât-ı Mekkiyye**’lerinin âhir zamânda zuhûr edecek Mehdî’ye dair olan 366. bâbında şöyle buyururlar: [132] ينزل عيسى ابن مريم بالمنارة البيضاء بشر فى دمشق بين مهرودتين متكاء على ملكين ملك عين يمينه و ملك عن يساره يقطر رأسه ماء مثل الجمان يتهدر كانما خرج من ديماس والناس فى صلاة العصر فيتخى له الامام من مقامه فيتقدم فيصلى بالناس يوم الناس بسنة محمد صلى الله عليه وسلم يكسر الصليب و يقتل الخنزير و يقبض الله المهدي اليه ظاهرا مظهراً وفى زمانه يقتل السفيانى

Ancak ba’zı zevât ne Mehdî’nin hurûcu ve ne de Îsâ (a.s.)’ın nüzûlü keyfiyyetleri vâki’ olmayacağını ve bunlardan murâd başka ma’nâlar olduğunu beyân etmekte iseler de Cenâb-ı Şeyh-i Ekber (r.a.) hazretlerinin **“Muhâdartü’l-Ebrâr ve Mûsâmeretü’l-Ahyâr”** nâmındaki te’lif-i âlîlerinin (خراب البلدان فى آخر الزمان) faslında beyân buyurdıkları vukûatın zamânımızda peyderpey zuhûr ettiğine bakılır ise Hz. Mehdî ile Îsâ (a.s.)’ın zuhûr ve nüzûlleri muhakkak ve hatta karîb olduğu anlaşılır. Hele Îsâ (a.s.)’ın ref’i ve nüzûlü keyfiyyetleri İdrîs (a.s.)’ın ahvâline müşâbihdir.

Cenâb-ı Şeyh-i Ekber (r.a.) **Fusûsu’l-Hikem**’lerinde Baalbek karyesine meb’ûs olan İlyâs (a.s.)’ın İdrîs (a.s.)’dan başkası olmadığını beyân buyururlar. Ve bu münâsebetle **Fass-ı İlyâsî**’de birçok hakâyık keşf eylerler.

İdrîs (a.s.)’ın cism-i kesret-i riyâzet hasebiyle sıfât-ı tabîyye-i beşeriyyeden münselih olup, sıfât-ı rûhaniyye ve hey’et-i nûraniyye ile bâki kaldı ve nefs-i muzlimesinin hey’eti rûh-u münevverinin hey’etine münkalib oldu ve sûreti dahi hey’et-i rûhaniyyeye münâsib olan sûret-i misâliyye-i nûraniyyeye tahavvül etti. Ve bu sebeple mekân-ı [133] âliye merfû‘ oldu. İmdi böyle talattuf eden cesed, rûh-i musavverdir. Ve böyle bir kimsenin kuvâ-yı tabîyyesi kûva-yı rûhaniyyesinde mahv ve müstehlek olur. Ma‘ahâza halk nazarında sûret-i cesedâniyyesi manzûr olduğundan bu cihetten ehl-i kesâfet ile üns ve muhâlata eyler. Ve letâfet ve rûhaneyyeti cihetiyle de ehl-i letâfet olan melâike-i kirâm ile ünsiyet ve musâhebe eyler. İdrîs (a.s.)’ın hâli, ba‘de’t-talattuf bu hususta Îsâ (a.s.)’ın hâline müşâbihdir. Fakat İdrîs (a.s.)’ın letâfeti kesbî ve Îsâ (a.s.)’ın letâfeti ise vehbîdir. İmdi Nûh (a.s.)’dan evvel nebî olan İdrîs (a.s.) ba‘de’l-urûc İlyâs ismi ile Baalbek karyesine meb‘ûs oldu. İşte Îsâ (a.s.)’ın dahi sû-i kasd üzerine vâki‘ olan urûcu ve âhir zamânda nüzûlü buna müşâbihdir. Bu nüzûlden tenâsüh vehmine düşülmesin. Zîrâ tenâsüh rûhun bir bedenden mufârakatından sonra araya zamân girmeksizin diğeri bir bedene taallukundan ibarettir. Ve bu i’tikâda göre rûhun beden-i cismâniye taalluku dâimîdir. Hâlbuki bunlar rûh-i musavver olarak urûc ettikleri gibi yine öylece nüzûl ederler.

İmdi emr-i urûcda enbiyâ ve evliyâ müşterektirler. Vücûdlarında bakıyye-i kesâfet kalanların urûcu sûret-i beşeriyyeleri enzâr-ı hissiyeden gâib olmaksızın vâki‘ olur. Ve kemâliyle vücûdları letâfete mübeddel olanların urûcunda ise, sûret-i beşeriyye enzâr-ı hissiyede gâib olur. Ve bu urûc kiminde az ve kiminde çok olarak devam eder. Îsâ (a.s.)’ın tekevvünü siccîn tesmiye olunan tabîattan mutahhar olarak vâki‘ olduğu ve bidâyeten nefs-i kesîfe ile âleme gelip, ba‘dehû riyâzetle talattuf etmediği için onun müddet-i urûcu uzadı. Nitekim Hz. Şeyh-i Ekber (r.a.) buyururlar:

لاجل ذلك قد طالت اقامته ** فيها فراد على الف بتعيين [134]

Hâtem-i Enbiyâ (S.a.v.) Efendimiz’in bi’set-i seniyyelerine kadar velâdet-i Îsâ (a.s.)’dan beş yüz elli beş sene kadar bir zamân geçmiş ve Hz. Şeyh-i Ekber’in *Fusûsu’l-Hikem*’i yazdıkları târihe kadar altı yüz yirmi yedi sene mürûr etmiştir. Bunlar yekdiğerine zamm olundukta 1172 tutar ki onların beyt-i şerîfde buyurdıkları gibi binden ziyâde seneler geçmiş bulunur. Ve zamânımıza nazaran Îsâ (a.s.)’ın urûcundan iki bin seneye karîb bir zamân mürûr etmiş olur.

İmdi bu urûc mevt olmadığı ve كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ (Ankebût, 29:57) mûcibince her nefis mevti zevk etmesi hazret-i şehâdetin iktizâ-yı zâtîsi bulunduğu cihetle İdrîs (a.s.) nasıl ki İlyâs ismiyle nüzûl edip ba‘dehû vefât etmiş ise, Îsâ (a.s.) dahi öylece nüzûl edip, hayât-ı tabîyye dâiresinde yaşayarak mevt-i tabîi ile ölmeleri icâb eder. Nitekim öyle olacağı hadîs-i şerîfde de beyân buyrulmuştur. Ve bu hâlde Îsâ (a.s.)’dan hikâye وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ (Meryem, 19:33) âyet-i kerîmesindeki mevtin ba‘de’n-nüzûl vâki‘ olacak mevt olması lâzım gelir.

Îsâ (a.s.) ba‘de’n- nüzûl ahkâm-ı Kur’âniyye’nin icraâsını te’yîd buyurur. Ve hadîs-i şerîfde beyân buyrulduğu üzere salîbi kesr ve hanâziri katl eder. Hanâzirden maksûd, kendi dişilerine karşı gayretsiz “deyyûs” olan insânlardır. Zîrâ her bir hayvân dişisine karşı bir gayret ve bir kıskançlık beslediği hâlde hınzır bu duygudan ârîdir. Binâenaleyh hınzırdaki bu duygu ile müşterek olan insânların bânîlarında bu hayvânât ile iştirak vardır. Eğer sıfât-ı gâlibe-i bâtinesine nazaran bu insânlara birer sûret-i zâhire verilmek lâzım gelse hınzır sûreti münâsib

olurdu. Nitekim berzahdaki hâlleri böyle olacaktır. Neûzü billah!...[135] Yoksa Îsâ (a.s.) bî-günâh olan hayvânları mahzâ ba‘zı insânlar tarafından etleri ekl edildiğinden dolayı katl edecek değildir. Belki tarîk-ı Hakk’tan udûl edip isti‘dâd ve kâbiliyyetleri hasebiyle ıslâhları gayr-ı mümkün ve izâleleri vacib olan birtakım kimseleri katl eyleyecektir. Ve halkı zamân-ı saâdetteki şeriât-ı Muhammediyye’ye da‘vet edecektir. Zîrâ aralarında hayât-ı tabîiyye ile yaşayacağı ümmetin isti‘dâdı İncîl’e değil, Kur’ân’a muhâtab olmaktır.

Nitekim bunun hakîkati bâlâda mürûr etmiş idi. Ve bu nüzûl netîcesinde Îsâ (a.s.)’ın mazhariyyetinde de i‘tidâl vâki‘ olacak, Ya‘nî ism-i Zâhir’in ahkâmı dahi hayât-ı tabîiyye dâiresinde yaşayacağı cihetle, kendisinde zâhir olacaktır. Ve onun tezevvücü ve mevt-i tabîi ile fevti bu zuhûrun iktizââtındandır. ذٰلِكَ عِيسٰى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيْهِ يَمْتَرُوْنَ (Meryem, 19:34) Sallallâhu alâ seyyidînâ Muhammedi’n-nebiyyi’l-ümmiyyi ve alâ âlihi ve sahbihî ecmâin ve selâmün ale’l-mürselin ve’l-hamdü lillâhi Rabbi’l-alemîn.

Kânûn-i Sâni 1338-Cemâdîl-Âhir 1340

el-Fakîr ilallah

Ahmed Avnî

ahmedavnikonuk.com